

MİLLİ KİTABXANANIN BEYNƏLXALQ KİTABXANA TƏŞKİLATLARINDA ELMİ, MƏDƏNİ VƏ TƏŞKİLATİ FƏALİYYƏTİNİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ

Mələk Xanım Məmməd qızı Hacıyeva

*Azərbaycan Milli Kitabxanasının Elmi işlər və beynəlxalq əlaqələr üzrə direktor müavini, BDU-nun dissertantı
e-mail: hmelek@hotmail.com*

Основные направления научной, культурной и организационной деятельности Национальной Библиотеки в международных библиотечных структурах

Резюме: *Статья содержит обзор международных библиотечных организаций, анализируется совместная деятельность и итоги сотрудничества Азербайджанской Национальной Библиотеки с этими организациями.*

Main directions of the National Library's scientific, cultural and organizational activities in international library organizations

Summary: *International library organizations, joint activity of the Azerbaijan National Library with those organizations and the results obtained in cooperation are investigated on the article.*

Açar sözlər: *Azərbaycan Milli Kitabxanası və kitabxananın beynəlxalq əlaqələri, beynəlxalq kitabxana təşkilatları, Milli kitabxananın bu təşkilatlarla birgə əməkdaşlığı.*

Ключевые слова: *Азербайджанская Национальная Библиотека и международные библиотечные связи, международные библиотечные организации, совместная деятельность Национальной Библиотеки с данными организациями.*

Keywords: *Azerbaijan National Library and international relations of the library, international library organizations, the National Library in cooperation with those organizations.*

Giriş

Dünya arenasına inteqrasiyanın ən vacib həlqələrindən biri də digər dünya ölkələrinin milli kitabxanaları, kitabxana işinin inkişafı ilə məşğul olan qurumlarla qarşılıqlı əlaqələrin qurulması və inkişaf etdirilməsidir. Son illər ərzində Azərbaycan daha çox beynəlxalq tədbirlərin keçirildiyi, ölkə başçılarının, dünya alimlərinin, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin tez-tez görüşdüyü və toplaşdığı bir məkana çevrilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən dünya xalqlarının mədəniyyətlərinin dialoqu və qarşılıqlı zənginləşməsi istiqamətində atılan addımlar, keçirilən beynəlxalq konfranslar və festivallar, beynəlxalq sərgilər və müsabiqələr, bu və ya digər ölkələrin mədəniyyət günləri və s. tədbirlər xüsusilə örnək olmuşdur. Bu mühüm işdə qabaqcıl dünya kitabxanalarının iş

təcrübəsindən, beynəlxalq təşkilatların qərar və qətnamələrindən, tövsiyələrindən istifadə edilməsinə diqqət artırılmışdır.

Məsələnin qoyuluşu

Azərbaycan Milli Kitabxanasının da beynəlxalq əlaqələri sistemində dünya kitabxana təşkilatları ilə əməkdaşlıq prioritet istiqamətlərdən birini tutur. Bu təşkilatlar vasitəsilə bir tərəfdən, dünyada kitabxana işi sahəsində əldə edilən nailiyyətlər öyrənilir, digər tərəfdən bu innovativ yeniliklər kitabxananın modernləşdirilməsi strategiyasının hazırlanmasında istifadə olunur. Bu qurumlardan TÜRKSÖY, İFLA, İƏT (ECO), CENL, BAE və s. adlarını çəkmək olar.

Türk Mədəniyyəti və İncəsənətinin İnkişafı Üzrə Beynəlxalq Təşkilat (TÜRKSÖY) Milli Kitabxananın beynəlxalq əlaqələr sistemində bir sıra dünya təşkilatları içərisində TÜRKSÖY-la münasibətlər xüsusi yer tutur.

Məlumdur ki, bəşər mədəniyyətinin yaradılmasında böyük rolu olan türkdilli xalqlar hər zaman bu mədəniyyətin zənginləşməsinə böyük töhfələr vermiş, daima insan həyatının bütün sahələrində öz istedadını, biliyini, bacarığını göstərmiş, qəhrəmanlıq nümunələri, böyük tarixi-memarlıq abidələri, elmi ixtiraları, qiymətli bədii əsərləri və musiqisi ilə tarixin parlaq səhifələrini yaratmışlar.

1991-ci ildə SSRİ-nin dağılması zəminində türkdilli xalqların müstəqil dövlətləri yarandı. Artıq SSRİ-nin tərkibindən çıxıb müstəqil dövlət kimi fəaliyyətə başlayan bu xalqlar yenidən hər sahədə olduğu kimi elmi, ədəbi-bədii, mədəni sahələrdə də əlaqələrin gücləndirilməsi uğrunda çalışmağa başladılar. Müxtəlif birliklər və ya təşkilatlar yaradır, onun nəzdində fəaliyyət göstərirdilər ki, Türk Mədəniyyəti və İncəsənətinin İnkişafı Üzrə Beynəlxalq Təşkilat (TÜRKSÖY) da belə təşkilatlardan idi.

TÜRKSÖY Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Cümhuriyyətinin təşəbbüsü ilə 1992-ci və 1994-cü illərdə İstanbul və Bakı şəhərlərində keçirilmiş Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkiyə və Türkmənistan respublikaları mədəniyyət nazirlərinin görüşləri gedişində əldə edilmiş razılışmalar əsasında yaradılmışdır. Sonralar TÜRKSÖY haqqında müqaviləyə müşahidəçi ölkələr simasında Başqırdıstan, Tatarıstan respublikaları, Şimali Kipr Türk Respublikası, Xakasiya, Tuva, Çuvaşiya və Qaqauz Yeri respublikaları da qoşulmuşlar [13].

Təşkilat türkdilli ölkələrin mədəniyyət və incəsənət sahəsində regional əməkdaşlığını həyata keçirir. Onun əsas məramlarından biri türk dünyasının görkəmli tarixi şəxslərinin, mütəfəkkir, şair və yazıçıların, habelə digər böyük şəxsiyyətlərinin bütün dünyaya tanıtılmasıdır. Bu məqsədlə təşkilat ümumtürk tarixinin mühüm hadisələrinin, türkdilli ölkələrin dil, ədəbiyyat, mədəniyyət və incəsənətinin inkişafına əhəmiyyətli töhfələr vermiş görkəmli şəxsiyyətlərin ildönümlərinə həsr olunmuş yubileyləri, xatirə gecələrini və digər kütləvi tədbirləri təşkil edir. TÜRKSÖY-un məqsəd və vəzifələri çərçivəsində beynəlxalq elmi konfransların, simpoziumların, diskussiyaların, kitab təqdimatlarının və s. keçirilməsi də mühüm yer tutur.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin “Məhəmməd Füzulinin anadan olmasının 500 illiyi haqqında” 16 mart 1994-cü il tarixli fərmanından sonra dahi şairin 500 illik yubiley şənliklərinə məhz Türkiyədə başlanılması türkdilli ölkələrin bir araya gətirilməsi üçün gözəl şərait yaratdı. Bu, türk dünyası mədəniyyət və incəsənət xadimləri arasında ədəbi-mədəni əlaqələrin genişləndirilməsinə də böyük təkan verdi.

Daha sonra yubiley şənlikləri Bakıda 1996-cı ilin noyabr ayında TÜRKSÖY beynəlxalq təşkilatının VIII toplantısı ərəfəsində davam etdi. Belə ki, noyabrın 6-da Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətində türk dünyası yazıçılarının III qurultayı [14, s.7], daha sonra TÜRKSÖY beynəlxalq təşkilatının VIII toplantısı keçirildi. Hər iki tədbirdə Ulu Öndər iştirak etmiş, dəyərli fikirlərini, türkdilli dövlətlər arasında əlaqələrin genişlənməsi üzrə tövsiyələrini bildirmişdir [14, s.16].

Sonrakı illərdə də TÜRKSÖY təşkilatının fəaliyyəti türkdilli ölkələrin mədəniyyət sahəsində ayrı-ayrı təşkilatların, müstəqil qurumlarının yaranmasına səbəb olur. Kitabxana sahəsində belə bir təşkilatın yaranması məqsədilə 4-8 iyun 2007-ci il tarixində Türkiyə Respublikasının Ankara şəhərində Türk Cümhuriyyətləri Milli Kitabxana direktorlarının iştirakı ilə konfrans keçirilir. Konfransın əsas məqsədi türkdilli ölkələrin Milli Kitabxanalarının fəaliyyətini əlaqələndirən və onlar arasında qarşılıqlı iş birliyinin qurulmasını təmin edən və türkdilli xalqların ortaq mədəniyyətinin, ədəbiyyatının, əlyazmalarının tədqiqi üzrə layihələrin işlənməsini təmin edən bir qurumun yaradılmasından ibarət idi. Belə bir qurumun yaradılması qərarı hələ 2006-cı ilin dekabrında TÜRKSÖY-un toplantısı zamanı Azərbaycanın Mədəniyyət və Turizm naziri və Türkiyə Cümhuriyyətinin Mədəniyyət və Turizm naziri tərəfindən irəli sürülmüşdür. Bununla da artıq Azərbaycan Milli Kitabxanası digər türkdilli dövlətlərin kitabxanaları kimi TÜRKSÖY çərçivəsində keçirilən tədbirlərin həm iştirakçısı, həm də təşkilatçısı timsalında çıxış etməyə başladı.

Türkdilli ölkələrin Milli Kitabxana direktorlarının II konfransı Bakıda 2008-ci il noyabrın 18-də Milli Kitabxananın 85 illik yubiley tədbirləri çərçivəsində keçirilmişdir. Burada Avrasiya Kitabxanalar Assambleyası əməkdaşlıq təşkilatının ümumi iclasının keçirilməsi də nəzərdə tutulmuşdur. Türkdilli ölkələrin Milli Kitabxana direktorlarının II konfransında Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Tacikistan, Tatarıstan, Xakasiya və Başqırdıstan Milli Kitabxana rəhbərləri, rəsmi nümayəndələr iştirak edirdi [4, s.21].

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin Türkdilli ölkələrin Milli Kitabxana direktorları konfransının və Avrasiya Kitabxanalar Assambleyası əməkdaşlıq təşkilatının ümumi iclasının iştirakçılarna müraciəti olmuşdur. Müraciətdə ölkə başçısı müstəqil Azərbaycan dövlətinin dünya mədəni məkanına inteqrasiyasında türkdilli dövlətlərlə əməkdaşlığın mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini göstərmiş və qeyd etmişdir ki: “Qloballaşan dünyada informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq müasirləşən milli

kitabxanalar ölkələrin davamlı integrasiyası və xalqların qarşılıqlı mədəni əlaqələrinin zənginləşməsi proseslərinə öz layiqli töhfələrini verməkdədir. Ümidvaram ki, konfransınızda müzakirəyə çıxarılan məsələlər və qəbul edilən qərarlar milli kitabxanaların xalqlarımızın mədəni sərvətlərinin yaşadılması və intellektual potensialının artırılmasında faydalı olacaqdır” [2].

Konfransda türkdilli ölkələrin vahid elektron kitabxana və elektron kataloqunun yaradılması məsələsi müzakirə olunmuş, hər bir ölkənin milli kitabxanasında türkdilli ölkələrin xüsusi guşəsinin yaradılması məsələsi qərara alınmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu qərar ortaq türk mədəniyyətinin, ortaq ədəbi irsimizin bütün türkdilli ölkələrdə tanınması və gələcək nəsillərə ötürülməsi, təbliği istiqamətində mühüm bir mərhələnin başlanğıcıdır.

Türkdilli ölkələrin Milli Kitabxana direktorları növbəti dəfə 2009-cu il sentyabrın 8-də Qırğızıstanın Bişkek şəhərində görüş keçirmişlər. Görüş Qırğızıstan Milli Kitabxanasının 75 illik yubiley tədbirləri çərçivəsində baş tutmuşdur. Burada 2015-ci ilə kimi türkdilli ölkələrin milli kitabxanalarının əməkdaşlığının əsas istiqamətləri müəyyən edilmiş, bu ölkələrin kitabxanalarının toplu kataloqunun yaradılması və türkdilli ölkələrin elm, tarix, mədəniyyət və dili haqqında məqalələr mübadiləsinin təşkili məsələləri müzakirə olunmuş və qərarlar qəbul edilmişdir. Bu konfrans Türkdilli ölkələrin milli kitabxanalarının direktorlarını bir araya yığmaqla kitabxanalar arasında əlaqələri bir daha genişləndirmiş və əməkdaşlığı gücləndirmişdir. 2012-ci ildə Türkdilli ölkələrin kitabxanalarının iştirakı ilə qədim əlyazmaların qorunması, mühafizəsinə dair seminar da təşkil edilmişdir. Belə ki, 2012-ci il noyabr ayının 28-dən 29-dək Türkmənistan Milli Elmlər Akademiyasının Əlyazmalar (Qolyazmalar) İnstitutunda TÜRKSÖY və İSESKO arasında əməkdaşlıq proqramı çərçivəsində Aşqabad şəhərində “Kitabxanalarda saxlanılan qədim əlyazmaların qorunması problemləri” mövzusunda seminar keçirilmişdir. Seminarda Türkdilli ölkələrin kitabxanalarında qorunan qədim əlyazmalardan, onların müasir informasiya texnologiyaları vasitəsilə elektron-rəqəmsal formata köçürülməsindən, qədim türk xalqlarının tarixinin öyrənilməsində bu əlyazmaların rolundan və qarşıda duran vəzifələrdən söhbət açılmışdır.

Türkdilli ölkələrin Milli Kitabxana direktorları şurası 2010-cu ildən başlayaraq TÜRKSÖY təşkilatının türk dünyasının görkəmli tarixi şəxslərini, mütəfəkkir, şair və yazıçılarını, habelə digər böyük şəxsiyyətlərini bütün dünyaya tanıtdırmaq məqsədilə elan etdiyi və təşkil etdiyi yubileylərə, xatirə gecələrinə və digər kütləvi tədbirlərə qoşularaq beynəlxalq elmi konfranslar, dəyirmi masalar, kitab təqdimatları keçirir. Belə tədbirlərin keçirilməsinin fəal təşkilatçılarından biri M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası olmuşdur.

Silsilə olaraq 2010-cu ildə TÜRKSÖY təşkilatı tərəfindən görkəmli başqırd türkoloqu, şərqsünas alim Əhməd Zəki Validi ili çərçivəsində Əhməd Zəki Validi Toğanın anadan olmasının 120 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfrans Azərbaycan Milli Kitabxanasında, noyabr ayında isə Kırım

Muxtar Respublikasının Simferopol şəhərində [10, s.34], 2011-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, TÜRKSÖY təşkilatı və Azərbaycan Milli Kitabxanası birgə Milli kitabxanaşünaslıq elminin banisi, professor Abuzər Xələfovun 80 illik yubileyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfrans [7, s.19], 2012-ci ildə Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 870 illiyinə həsr edilmiş “Nizami irsinin təbliği” mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans, Kipr Respublikasında beynəlxalq konfrans, Ankarada Türkiyə Milli Kitabxanasında və İstanbul Aydın Universitetində M.F.Axundzadəyə həsr olunmuş simpozium [8, s.22], 2014-cü ildə Ankarada Türkiyə Milli Kitabxanasında hər iki qardaş ölkənin milli kitabxanalarının təşkilatçılığı ilə XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının klassiki, görkəmli dramaturq İlyas Əfəndiyevin anadan olmasının 100 illiyi, 2014-cü ilin sonlarında qırğız şairi, ozan və bəstəkarı Toktakul Satılqanovun 150 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfrans [9], 2015-ci ildə B.Vahabzadənin 90 illik yubileyi ilə əlaqədar tədbir [10, s.42], 2016-cı ildə XI əsrin məşhur mütəfəkkir-şairi Xoca Əhməd Yasəviyə həsr olunmuş konfrans, Şəki şəhərində türk dünyasının böyük şairi, alim və mütəfəkkiri Yusif Xas Hacib Balasaqunluya həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfrans, Ankarada TÜRKSÖY-da, Türkiyə Milli Kitabxanasında Xalq şairi Səməd Vurğunun anadan olmasının 110 illiyi münasibətilə yubiley tədbirləri təşkil edilmişdir [11, s.49].

TÜRKSÖY təşkilatının mühüm fəaliyyət istiqamətlərindən biri də “TÜRKSÖY kitabxanası” seriyası ilə türk dünyasının görkəmli şəxslərinin ədəbi və elmi irsinin təbliği məqsədilə silsilə kitabların nəşridir. Bu istiqamətdə 2010-cu ilin dekabr ayında Azərbaycan Milli Kitabxanasında böyük türkmən şairi, ümumtürk ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi haqda çap olunmuş “Məxdimqulu Fəraqi. Seçilmiş əsərləri” adlı kitabın [12], 2011-ci ilin mart ayında Azərbaycan Milli Kitabxanasında türkmən xalqının böyük şairi və mütəfəkkiri Nurməhəmməd Əndəlibin Azərbaycan dilində nəşr edilən “Şeirlər, poemalar, dastanlar” kitabının [15], 2014-cü ilin sonlarında Toktakulun TÜRKSÖY tərəfindən türk dilinə tərcümə olunmuş “Toktakul Satılqanov. “Seçilmiş əsərlər”” və Türkiyə Əskişehir valiliyi tərəfindən Toktakulun 6 dildə (Azərbaycan, türk, özbək, qazax, qırğız, türkmən) nəşr edilmiş “Şeirə, nəğməyə çevrilən ömür” kitablarının, 2015-ci il oktyabr ayının 28-də Milli Kitabxanada Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin 90 illiyi ilə əlaqədar TÜRKSÖY tərəfindən hazırlanmış “Türk dillərində Bəxtiyar Vahabzadənin 90 şeiri” kitabının təqdimat mərasimləri təşkil edilmişdir. Bu kitabların nəşri və keçirilmiş təqdimat mərasimləri türk xalqları arasında ədəbi, mədəni əlaqələrin daha da inkişafı, genişləndirilməsi, türk dünyasının görkəmli şair və yazıçılarının dünyaya tanıtılması istiqamətində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

TÜRKSÖY təşkilatı türkdilli ölkələr arasında elmi, mədəni, ədəbi əlaqələrin inkişafında xidmətləri olan ölkələri, onların nümayəndələrini diqqətdən kənar qoymamışdır. Belə ki, 2014-cü ildə “TÜRKSÖY-un 20

illiyi” yubiley medalı təsis edilmiş və türk dünyası mədəni irsinin təbliği, türkdilli ölkələr arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi sahəsində həyata keçirilən layihələrdə mühüm xidmətlərinə görə bir sıra elm və mədəniyyət xadimlərinə təqdim edilmişdir. Milli Kitabxananın direktoru, professor Kərim Tahirov da təltif olunan şəxslər arasındadır.

Bütün deyilənlərə yekun olaraq demək olar ki, yaranmasının 20 ildən artıq bir müddətində TÜRKSÖY təşkilatı və onun keçirdiyi tədbirlər türk xalqlarının mədəniyyətlərinin inteqrasiyasında son dərəcə böyük rol oynamışdır. Aparılan tədqiqat göstərir ki, Azərbaycan Milli Kitabxanası həmin tədbirlərin həm daimi iştirakçısı və həm də fəal təşkilatçısı olmuşdur. Kitabxana daim TÜRKSÖY bayrağı altında birləşən dövlətlərlə sıx əməkdaşlığa hazır olmuş və bunu bu gün də müvəffəqiyyətlə davam etdirir.

CENL (Conference of European National Librarian-Avropa Milli Kitabxanaçıları Konfransı) Azərbaycan Milli Kitabxanasının beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələrində CENL təşkilatı xüsusi yer tutur. CENL - 1987-ci ildə Avropa Şurasının təşəbbüsü ilə yaradılmış və onun dəstəyi ilə fəaliyyət göstərir və 49 Milli Kitabxananı birləşdirir. Bu təşkilata üzv olan kitabxanalar öz ölkələrinin intellektual irsini uzun müddətli ənənəvi və rəqəmsal formada mühafizə etmək məsuliyyətini daşıyır, kitabxana- informasiya işində təhsil və elmi-tədqiqatların aparılmasını dəstəkləyir. CENL-in əsas vəzifəsi vahid informasiya məkanında kitabxanaların birgə və əlaqəli fəaliyyət göstərməsini təmin etməkdən ibarətdir. 2005-ci ildə Azərbaycan Milli Kitabxanası Avropa Milli Kitabxanaçıları Konfransı beynəlxalq təşkilatına üzvlüyə qəbul edilmişdir [1, s.75].

Milli Kitabxana CENL-ə üzv olduğdan sonra onun əlaqələri daha da genişlənmiş, keçirdiyi tədbirlərdə fəal iştirak etməklə öz fəaliyyətini modernləşdirməkdə onun tövsiyələrindən istifadə etmişdir.

2008-ci ildə Milli Kitabxananın əməkdaşları Niderlandın Haaqa şəhərində “Avropa Elektron Kitabxanası”na (AEK) yeni üzvlərin qəbulunu nəzərdə tutan “FUMAQABA” layihəsinin təqdimat mərasiminə həsr olunmuş toplantıda iştirak etmişlər. Bu toplantıda Azərbaycan Milli Kitabxanasından başqa AEK-na yeni qəbul olunacaq daha 7 ölkənin (Albaniya, Ukrayna, Gürcüstan, Moldova, Makedoniya və b.) milli kitabxanalarının rəhbərləri və nümayəndələri, müşahidəçi qismində isə Rusiya və Türkiyə Milli kitabxanalarının nümayəndələri iştirak edirdilər.

Azərbaycan Milli Kitabxanasının bu layihədə iştirakı barədə ilkin razılıq 2007-ci ilin fevralında Riqada keçirilən beynəlxalq elmi konfrans zamanı əldə olunmuşdur və həmin ilin sentyabrında CENL-in Helsinkidə keçirilən illik toplantısında müvafiq qərar qəbul edilmişdir. FUMAGABA layihəsi – müxtəlif Avropa ölkələrinin mədəniyyətlərinə girişi təmin edən, Milli Kitabxanaların zəngin fondunu və mədəni irsini dünya ictimaiyyətinə açmaq missiyasını həyata keçirməyi nəzərdə tutan bir layihədir.

Azərbaycan Milli Kitabxanasının bu layihədə iştirakı Azərbaycan oxucularının Avropanın milli kitabxanalarının xidmətindən birbaşa istifadə

etməsinə və eləcə də Avropa Milli kitabxanalarının oxucularının Milli Kitabxananın xidmətlərindən istifadəsinə imkan yaradır. Beləliklə, əsrlər boyu yaradılmış, kitabxanalar tərəfindən mühafizə edilib, ictimai istifadəyə təqdim edilmiş Azərbaycanın sənəd kütləsi dünya müstəvisində digər ölkələrin xalqlarına təqdim edilir.

Kitabxananın CENL-lə əlaqələrinin möhkəmlənməsində yeni mərhələ 2013-cü ildən başlayır. Belə ki, Azərbaycan Milli Kitabxanasının 90 illik yubileyi münasibəti ilə 2013-cü il 22-25 sentyabr tarixlərində Bakıda Avropa Milli Kitabxanaçıları Konfransının (CENL) 27-ci illik görüşü keçirilmişdir. Tədbirdə Fransa, Almaniya, Polşa, Estoniya, Ukrayna və s. 41 Avropa ölkəsi Milli Kitabxanalarının rəhbərləri iştirak etmiş, görüşdə Milli Kitabxanalarda qarşıda duran prioritet məsələlərdən danışılmış, Milli Kitabxanaların fəaliyyətinin optimallaşdırılmasına dair maraqlı təkliflər səslənmiş, yeni layihələr təqdim edilmişdir. Sonrakı illərdə ənənəyə sadıq qalaraq 2014-cü ildə 22 ölkənin iştirakı ilə Avropa Milli Kitabxanaçıları Konfransının (CENL) Rusiya Federasiyasının Moskva şəhərində 28-ci illik toplantısı, 2015-ci ildə İsveçrənin paytaxtı Bern şəhərində 36 Avropa ölkəsinin Milli Kitabxana direktorlarının iştirakı ilə 29-cu toplantı, 2016-cı ildə isə Avstriyanın paytaxtı Vyana şəhərində CENL beynəlxalq təşkilatının 30-cu illik ümumi toplantısı keçirilmişdir. Təbii ki, bu görüşlərin keçirilməsi həm ölkələr arasında elmi, tarixi, mədəni və ədəbi irsin təbliğində, Milli Kitabxanaların birgə fəaliyyətinin və gələcəkdə birgə layihələrin həyata keçirilməsində, qabaqcıl dünya təcrübəsinin kitabxanalarda tətbiqində böyük əhəmiyyət kəsb edir.

İFLA (Kitabxanaçılıq Assosiasiyaları və İdarələrinin Beynəlxalq Federasiyası) Azərbaycan Milli Kitabxanasının beynəlxalq əməkdaşlığı tarixində İFLA ilə əlaqələr xüsusi yer tutur. İFLA-nın əsası 1927-ci ildə Beynəlxalq Kitabxana və Biblioqrafiya Komitəsi adlı qeyri-hökumət təşkilatı kimi qoyulmuş və 1929-cu ilədək başa çatdırılmışdır. 1947-ci ildə YUNESKO ilə İFLA arasında qarşılıqlı tanıma haqqında müqavilə imzalanmışdı.

İFLA qeyri-hökumət təşkilatı olub, məqsədi kitabxanaların beynəlxalq əməkdaşlığını möhkəmləndirmək və bütün dünyada kitabxana-informasiya xidmətinin səviyyəsinin yüksəldilməsindən, bu sahədə aparılan elmi-tədqiqat işlərini dəstəkləməkdən, özəl, ictimai və dövlət sektorunda kitabxana-informasiya xidmətini daha keyfiyyətli təmin etmək imkanlarını dəyərləndirmək və əhəmiyyətini təbliğ etməkdən ibarətdir. 1971-ci ildə təşkilatın Niderlandda nizamnaməsi qəbul olunmuşdur. Dünya kitabxana birliyinin ən mötəbər təşkilatı olan İFLA-nın Baş ofisi Haaqada yerləşir. Dünyanın 150 ölkəsinin 1600 üzvünü birləşdirir.

Dünyada kitabxana işini əlaqələndirən, bu sahənin inkişafında böyük xidmətləri olan İFLA hər il illik konfrans keçirir. Dünyanın demək olar ki, bütün ölkələrinin kitabxana təşkilatlarının və informasiya xidməti ilə məşğul olan bir sıra digər qurumların iştirakı ilə keçirilən bu forum hər il dünyanın bir

ölkəsində keçirilir və burada həmin fəaliyyət sahəsinin ən aktual məsələləri müzakirə edilir.

Azərbaycan Milli Kitabxanası XX əsrin 90-cı illərindən etibarən İFLA-nın üzvüdür. AMK bu təşkilatın keçirdiyi beynəlxalq elmi konfranslarda, simpoziumlarda, həyata keçirdikləri bir sıra layihələrdə iştirak edir. 1995-ci ildə Türkiyənin İstanbul şəhərində keçirilən İFLA-nın “Gələcəyin kitabxanaları” adlı 61-ci konfransında Milli Kitabxananın nümayəndə heyəti iştirak etmişdir. Bu konfransda kitabxanaların yenidən qurulması və informasiya texnologiyalarının tətbiqi, müştərək milli və beynəlxalq informasiya şəbəkələrinin qurulması, kitabxana sənədlərinin gələcəyi, kitabxanalar və ictimai təhsil, peşəkər ünsiyyət və başqa məsələlər ətrafında müzakirələr baş tutmuşdur. Təbii ki, belə konfranslarda iştirak Milli Kitabxananın da fəaliyyətində mühüm islahatların aparılmasına öz təsirini göstərmişdir. Sonrakı illərdə də Azərbaycan nümayəndə heyəti İFLA-nın illik konfranslarında iştirak etmişdir. Lakin araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, bir sıra obyektiv və subyektiv səbəblərdən Milli Kitabxananın digər beynəlxalq qurumlarla işindən fərqli olaraq İFLA ilə əlaqələri müntəzəm və operativ xarakter daşımamış və bu əlaqələrin bərpa edilməsi və inkişafına böyük ehtiyac vardır.

İƏT (İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatı-İƏT; Economic Cooperation Organization-ECO)

Milli Kitabxananın beynəlxalq əlaqələr sistemində İƏT təşkilatı xüsusi yer tutur. 1985-ci ildə İran, Pakistan və Türkiyə tərəfindən yaradılan qurum üzv ölkələrin Xarici İşlər Nazirləri Şurasından ibarətdir. Şura təşkilatın fəaliyyət siyasətini, Regional Planlaşdırma Şurasını, Müavinlər Şurasını müəyyən edir. Mənzil-qərargahı Tehranda yerləşən Müavinlər Şurası İƏT ölkələri səfirlərindən ibarətdir.

İƏT-in kənd təsərrüfatı sahəsi, sənaye əməkdaşlığı; nəqliyyat və rabitə; infrastruktur və ictimai işlər; elm, təhsil və mədəniyyət; energetika; narkotik maddələrin yayılmaması məsələləri üzrə fəaliyyət göstərən 8 texniki komitəsi var. Komitələr ildə bir dəfə toplanır.

Azərbaycan Respublikası İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) Nazirlər Şurasının 1992-ci ilin 28 noyabr tarixində İslamabadda keçirilmiş növbədən kənar iclası zamanı təşkilatın üzvlüyünə qəbul olunmuşdur. Həmin gün Azərbaycanla yanaşı daha 5 digər ölkə (Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkmənistan, Tacikistan) təşkilata üzvlüyə qəbul olunmuşdur. Sonralar İƏT-in Mədəniyyət institutunun təşkilatçılığı ilə quruma üzv olan ölkələrin mədəni irsinin, adət-ənənələrinin təbliği, mədəniyyət müəssisələrinin qarşılıqlı fəaliyyəti məqsədilə konfranslar təşkil edilirdi. Azərbaycan Milli Kitabxanası da bu konfranslarda fəal iştirak edirdi.

2007-ci ildə noyabr ayının 19-20-də Tehran şəhərində İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına (EKO) daxil olan ölkələrin Milli Kitabxana direktorlarının I konfransı keçirilmiş, Milli Kitabxana bu konfransda yaxından iştirak etmişdir. Konfrans EKO-nun Mədəniyyət İnstitutunun və İran Milli

Kitabxanasının təşkilatçılığı ilə keçirilmişdir. Burada əsasən təşkilati məsələlər müzakirə edilmiş, İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına daxil olan ölkələrin Milli Kitabxanalarının direktorlarının İctimai Birliyinin yaradılması barədə qərar qəbul olunmuşdur. Bu beynəlxalq təşkilata İran, Türkiyə, Azərbaycan, Pakistan, Tacikistan, Qırğızıstan, Əfqanıstan, Türkmənistan və Özbəkistan Milli kitabxanalarının direktorları daxil olmuşlar [3, s.15].

Növbəti dəfə 2009-cu ildə Bakıda Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası tərəfindən “Bakı - İslam Mədəniyyətinin paytaxtı - 2009” tədbirləri çərçivəsində İƏT-ə üzv ölkələrin Milli Kitabxanalarının direktorları Şurasının II Konfransı keçirilmişdir. Konfransın əsas məqsədi qloballaşan dünyada Milli Kitabxanaların öz işlərini informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun qurması problemlərinin müzakirəsi və qarşılıqlı əlaqələrin inkişaf etdirilməsi olmuşdur.

İƏT-ə üzv ölkələrin Milli Kitabxanalarının Direktorlar Şurasının vahid portalının yaradılması, türk xalqlarının görkəmli şəxsiyyətlərinin yubileylərinin islam dünyasında qeyd olunması və Milli Kitabxanalar ilə bağlı müxtəlif çıxışlar dinlənilmiş və müzakirələr edilmişdir. Bakı konfransında İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrin Milli Kitabxanalarının Direktorlar Şurasının nizamnaməsi qəbul olunmuş, Azərbaycan Milli Kitabxanasının direktoru, professor Kərim Tahirov konfransın sədri, İran İslam Respublikasının Milli Kitabxana və Arxiv Təşkilatının direktoru, Prezidentin Mədəniyyət məsələləri üzrə müşaviri Əli Əkbər Aşəri isə Baş direktoru seçilmişlər. Konfransın işində İƏT-ə üzv ölkələrdən 16 xarici qonaq iştirak etmişdir.

“Bakı - İslam Mədəniyyətinin paytaxtı - 2009” tədbirlər çərçivəsində İƏT-ə üzv ölkələrin Milli Kitabxanalarının saytlarına birbaşa çıxışı təmin edən “İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv ölkələrin Milli Kitabxanaları” adlı səhifə hazırlanmışdır [5, s.30].

2010-cu ildə Türkiyənin paytaxtı Ankara şəhərində İƏT-ə üzv olan ölkələrin milli kitabxana direktorlarının 3-cü toplantısı keçirilmişdir. Toplantıda Türkiyə, Azərbaycan, İran, Qazaxıstan, Türkmənistan, Özbəkistan, Pakistan və Əfqanıstan milli kitabxanalarının direktorları və İƏT Mədəniyyət İnstitutunun nümayəndəsi iştirak edirdi. Konfrans İƏT ölkələrinin milli kitabxanalarının birgə əməkdaşlığına və bu əməkdaşlıq şəraitində ortaqlayihələrin həyata keçirilməsinə, rəqəmsal kitabxanaların yaradılmasına və digər məsələlərə həsr olunmuşdur [6, s.27].

BAE (Avraziya Kitabxanalar Assambleyası; Библиотечная Ассамблея Евразии BAE) Azərbaycan Milli Kitabxanasının sıx əməkdaşlıq etdiyi qurumlardan biri də BAE-dir. Hələ keçmiş SSRİ dövründə kitabxana işi sahəsində yaradılan birliklər, şuralar, qarşıya çıxan problemlərin həllində, təcrübə mübadiləsində, kitabxanaşünaslıq elminin inkişafında bu qurum böyük rol oynamışdır. Belə birliklər, o cümlədən Ümumittifaq kitabxana şurası, (Всесоюзный библиотечный совет (ВБС)), sahəvi kitabxana şuraları və

komissiyaları müxtəlif tip kitabxanaların – universal dövlət kitabxanalarının, akademik, ali məktəb, elmi texniki və digər kitabxanaların ixtisaslı mütəxəssislərini bir araya toplayırdı. Bu da kitabxanaların ümumi proqram çərçivəsində fəaliyyət göstərməsinə, əldə olunan təcrübənin yayılmasına böyük köməklik göstərirdi. Lakin SSRİ dağıldıqdan sonra hər sahədə olduğu kimi kitabxana sahəsində olan bu birliklər öz fəaliyyətini dayandırdı. Müstəqil dövlət quruculuğu yoluna qədəm qoymuş ölkələr ümumbəşəri dəyərlərə söykənən demokratik hüquqi və dünyəvi dövlət yaratmaq arzularını reallaşdırmaq istiqamətində addımlar atmağa başladılar. Sürətlə başlanan demokratikləşmə prosesləri, cəmiyyətin düzgün inkişafı və mədəniyyətin yenilənməsini tələb edirdi. Bu kitabxana quruculuğunda da özünü tam büruzə verdi: köhnə əlaqələrin pozulması, yenilərinin hələ yaradılmaması kitabxana sahəsində xüsusilə yeni ədəbiyyatın komplektləşdirilməsində çətinliklərin əmələ gəlməsi və s. Digər tərəfdən oxucuya xidmətdə informasiya çatışmazlığı kitabxanaların modernləşdirilməsini, yeni xidmət növlərinin təqdim edilməsini tələb edirdi.

Bu sahədə əldə olunan bəzi qabaqcıl kitabxanaların təcrübəsini öyrənmək, problemlərin həllini birgə araşdırmaq məqsədilə kitabxanaların bir araya gəlməsinə, bir təşkilat ətrafında toplanmasına ehtiyac duyulurdu.

26 iyun 1992-ci ildə Moskvada keçirilən Avropa Humanitar forumu çərçivəsində Rusiya Dövlət Kitabxanasının təşəbbüsü ilə ilk dəfə olaraq kitabxana şurasının yığılması qərara alınır. Şuraya MDB ölkələrinin Milli kitabxana rəhbərləri, kitabxana assosiasiyaları və birliklərin prezidentləri, nümayəndələri toplanır. Yığıncaqda kitabxanalar qarşısında duran əsas vəzifələr, kitabxanalarda olan informasiya qıtlığının aradan qaldırılması, kitabxanalararası çap məhsulları mübadiləsi, fondların düzgün mühafizə edilib gələcək nəsillərə çatdırılması kimi məsələlər müzakirə edilir. Yığıncaqda bütün bu məsələlərin düzgün həlli üçün iştirakçılar birləşərək vahid kitabxana-informasiya məkanında birləşməyi əsas görürlər. Nəticədə beynəlxalq kitabxana birliyinin yaradılması qərara alınır.

27 noyabr 1992-ci il tarixində Moskvada və 1993-cü ilin aprel ayında Sankt-Peterburq şəhərində Azərbaycan, Belarusiya, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Maldova, Rusiya, Türkmənistan, Ukrayna, Ermənistan respublikalarının kitabxana ictimaiyyətinin razılığı ilə beynəlxalq kitabxana və kitabxana cəmiyyətlərinin birliyinin təsis yığıncağı keçirilir Avraziya Kitabxanalar Assambleyası (BAE-Библиотечная Ассамблея Евразии) təşkilatı yaradılır.

M.F.Axundov adına Milli Kitabxana bu təşkilatla sıx əlaqələr qurmuş və həyata keçirilən layihələrdə yaxından iştirak etmişdir. Belə ki, 2007-ci ildə Avraziya Kitabxana Assambleyasının (BAE) Qeyri-Kommersiya Əməkdaşlıq Təşkilatının Moskva şəhərində Rusiya Dövlət Kitabxanasında keçirilən 9-cu iclası, 2008-ci ildə Qırğızıstanın paytaxtı Bişkek şəhərində BAE-nin XI toplantısı, 2010-cu ildə Sankt Peterburqda keçirilən XII ümumi iclası, 2013-cü ildə Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində XV ümumi iclası, 2014-cü ildə Qırğızıstanın Bişkek şəhərində BAE-nin XVI iclası, 2015-ci ildə Qırğızıstanda

İssik-Kulda XVI ümumi iclası, Sankt-Peterburq şəhərində XVIII ümumi iclasında Azərbaycan Milli Kitabxanasının əməkdaşları fəal iştirak etmişlər. Bu toplantılarda MDB ölkələrinin vahid elektron kitabxanasının və elektron kataloqunun yaradılması, BAE-yə daxil olan ölkələrin milli kitabxanalarındakı mədəniyyət, incəsənət və turizmlə bağlı olan məlumatların toplu şəkildə vahid informasiya mənbəyi kimi istifadə edilməsi, Rusiya Milli Kitabxanasında əski Azərbaycan əlifbası ilə inqilaba qədər çap olunmuş kitabların əlifba kataloqundan Azərbaycan Milli Kitabxanasında olmayan kitabların əldə olunması, Rusiya Dövlət Kitabxanasında mühafizə edilən dissertasiyaların virtual oxu zalının əməkdaşlıq ölkələrinin milli kitabxanalarında yaradılması kimi məsələlər müzakirə obyektinə olmuşdur.

Bir sıra beynəlxalq təşkilat və assosiasiyalara üzv olan Milli Kitabxana beynəlxalq fəaliyyətində ayrı-ayrı ölkələrdə keçirilən seminar, trening və forumlarda da fəal iştirak edir. Bunlardan 2010-cu ildə Moskvada “MDB ölkələrinin Milli Kitabxanalarının fəaliyyətinin keyfiyyət göstəriciləri” adlı beynəlxalq seminarda, 2012-ci ildə Budapeşt şəhərində keçirilən beynəlxalq kitab festivalında, 2013-cü ildə Daşkənd şəhərində “Mərkəzi Asiya - 2013” 7-ci beynəlxalq konfransda, 2013-cü ildə Malayziyanın paytaxtı Kuala-Lumpurda Malayziya Texniki Əməkdaşlıq Proqramının təşkilatçılığı ilə “Kitabxanaçılar üçün kitabxana menecmenti və planlaşdırma” kursunda, 2014-cü ildə Özbəkistanın Karşi şəhərində təşkil edilmiş “Elm, təhsil, mədəniyyət və biznesdə internet və kitabxana-informasiya resursları” 7-ci beynəlxalq konfransda, Sankt-Peterburq şəhərində Rusiya Milli Kitabxanasında III Sankt-Peterburq beynəlxalq mədəniyyət forumu çərçivəsində keçirilmiş “Milli kitabxana və onun oxucusu: transformasiya problemi” adlı elmi-təcrübi konfransda, Belarus Milli Kitabxanasında respublikada ali kitabxanaçılıq təhsilinin 60 illiyinə və Belarusun alman faşist işğalçılarından azad edilməsinin 60 illiyinə həsr olunmuş “Библиотека как феномен культуры” adlı I Beynəlxalq konqresdə, Qazaxıstan Respublikasının Mədəniyyət və İdman Nazirliyinin və Akademik Milli Kitabxananın təşkilatçılığı ilə Qazaxıstan Respublikasının Birinci Prezidenti gününə və Akademik Milli Kitabxananın 10 illiyinə həsr olunmuş “Prezident və millətin mənəvi dirçəlişi” adlı beynəlxalq forumda, Slovakiyada VTLS, Chamo proqramının təkmilləşdirilməsi məqsədilə treninqlərdə, 2015-ci ildə Daşkənd şəhərində “İnternet, elmdə, təhsildə, mədəniyyətdə və biznesdə kitabxana resursları” mövzusunda keçirilən IX beynəlxalq konfransda, IV Sankt-Peterburq Beynəlxalq Mədəniyyət Forumunda, Həştərxan vilayətində Xəzəryanı Assambleyada, 2016-cı ildə Moskva şəhərində Rusiya Dövlət Kitabxanasında Avrasiya Kitabxana Assambleyası (BAE) təşkilatçılığı ilə “Milli kitabxanalar və MDB vahid informasiya məkanı: dövrün çağırışları və inkişaf perspektivləri” adlı forumda, 2016-cı ildə Səmərqənd şəhərində Özbəkistan Milli Kitabxanasının təşkilatçılığı ilə keçirilən “Elmdə, təhsildə, mədəniyyətdə və biznesdə internet, informasiya və kitabxana resursları” adlı 10-cu beynəlxalq konfransda, Qazaxıstanın paytaxtı Astana şəhərində

Kitabxanaçıların Beynəlxalq Konqresində kitabxananın əməkdaşları fəal iştirak etmişlər.

Nəticə

Beləliklə, Milli Kitabxananın beynəlxalq kitabxana təşkilatlarında elmi, mədəni və təşkilati fəaliyyətinin əsas istiqamətlərini nəzərdən keçirərkən bir daha bəlli olur ki, kitabxana bu qurumlarda iştirak etməklə beynəlxalq informasiya mühitinə inteqrasiya imkanları əldə etmiş olur, beynəlxalq kommunikativliyi artırır, yeni portnyorların tapılmasına şərait yaranır.

Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Milli Kitabxanasının modernləşdirilməsi və informasiyalaşdırılmasında beynəlxalq kitabxana təşkilatları mühüm yer tutur, kitabxananın bu sahədəki fəaliyyəti çox vektorludur və qarşılıqlı faydalığa əsaslanan siyasət həyata keçirilir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Milli Kitabxanası //Azərbaycan Kitabxana Ensiklopediyası. Bakı, 2015, s. 70-78.
2. Əliyev, İ. Türkdilli ölkələrin milli kitabxana direktorlarının konfransı və "Avrasiya Kitabxanalar Assambleyası" əməkdaşlıq təşkilatının ümumi iclasının iştirakçılarında /İ.Əliyev//Azərbaycan.-2008.-18 noyabr.- S. 1.
3. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2007-ci il hesabatı, 51 s.
4. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2008-ci il hesabatı, 63 s.
5. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2009-cu il hesabatı, 75 s.
6. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2010-cu il hesabatı, 64 s.
7. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2011-ci il hesabatı, 90 s.
8. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2012-ci il hesabatı, 88 s.
9. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2014-cü il hesabatı, 77 s.
10. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2015-ci il hesabatı, 88 s.
11. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın 2016-cı il hesabatı, 92 s.
12. Məxdimqulu F. Seçilmiş əsərləri /tərt. ed. Ramiz Əskər; red. Əli Şamil.- Bakı-Ankara, 2010.- 448 s.
13. Muxtarov, K. Azərbaycan Respublikası və TÜRKSÖY // [Elektronresurs] URL: <http://onerjurnali.narod.ru/0002.htm>
14. Müstəqilliyimiz əbədidir: çıxışlar, nitqlər, bəyanatlar, müsahibələr, məktublar, məruzələr, müraciətlər, fərmanlar /H.Ə.Əliyev; burax. məs. R. Mehdiyev, Əliyev, Heydər Əlirza oğlu Azərbaycan Respublikasının Ümummilli Lideri 1923-2003. 8 Noyabr, 1996 - mart, 1997/Bakı: Azər nəşr, 1998. 488 s.
15. Türkmən şairi Nurməhəmməd Əndəlibin Azərbaycan dilində nəşr olunmuş kitabı təqdim edilib: [TÜRKSÖY-un təşkilatçılığı ilə M.F.Axundov adına Milli Kitabxanada türkmən şairinin "Şeirlər, poemalar, dastanlar" kitabının təqdimatı keçirilib] //525-ci qəzet.- 2011.- 10 mart.- S. 7.